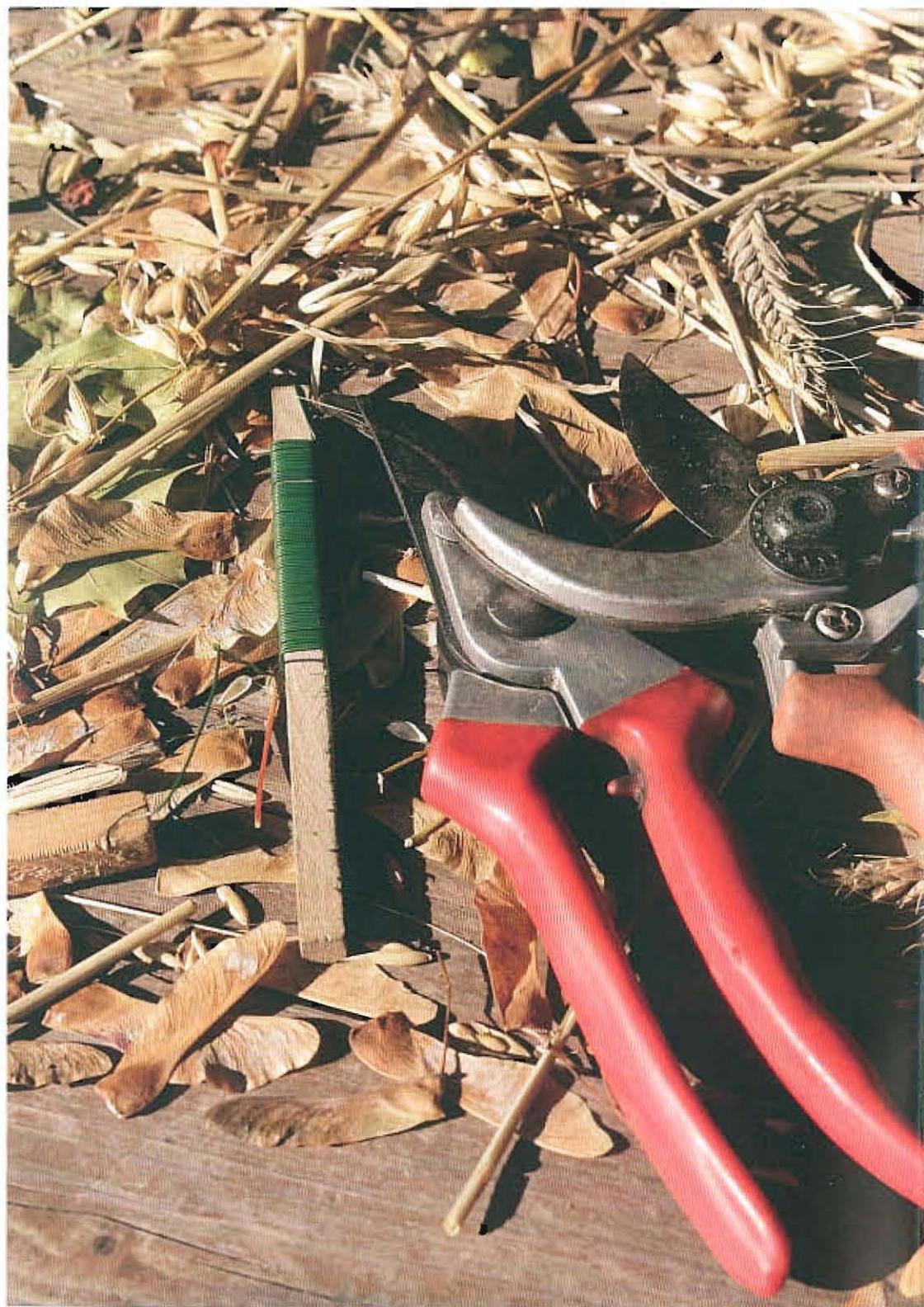

**Erntefeste einst und jetzt
Święta dożynkowe wczoraj i dziś**

Erntefeste einst und jetzt
Święta dożynkowe wczoraj i dziś

Teil 2

Braudenburgisches Freilichtmuseum Altranft

2011

Inhaltsverzeichnis / Spis Treści

<i>Peter Natuschke</i> Eine Erntekrone für das VIII. Brandenburger Dorf- und Erntefest 2011	4	<i>Peter Natuschke</i> Wieniec dożynkowy z okazji VIII-ego Festynu Wiejskiego i Dożynkowego 2011
<i>Mirosław Pecuch</i> Erntekränze in Polen	14	<i>Mirosław Pecuch</i> Wieńce Dożynkowe w Polsce
<i>Andrzej Wołyniec</i> Erntetraditionen in Polen	18	<i>Andrzej Wołyniec</i> Tradycje Dożynkowe w Polsce
<i>Małgorzata Karwan</i> Erntefest der Gemeinde und Kirchengemeinde in Cedynia	28	<i>Małgorzata Karwan</i> Dożynki dekanalno gminne w Cedyni

Eine Erntekrone für das achte Brandenburger Dorf- und Erntefest 2011

Zum ersten Werthwerb um die schönste Erntekrone riefen schon im Jahre 1994 der Landesbauernverband e.V. und der Brandenburger Landfrauenverband auf. Damals waren bereits elf Gruppen mit ihren Erntekronen beteiligt. Das erste zentrale „Brandenburger Landes-Erntefest“ wurde dann im Jahre 1995 in Fahrland gefeiert. Im Jahre 1996 kam das vom Landwirtschaftsministerium organisierte „Brandenburger Dorffest“ hinzu. Seit dem Jahre 2004 werden beide Feste zu einem Fest zusammengefasst. Das achte Brandenburger Dorf- und Erntefest fand im Jahre 2011 in Dissen-Striesow, im Landkreis Spree-Neiße, statt. Diese Gemeinde aus dem sorbisch-wendischen Siedlungsraum hatte sich unter den zahlreichen Bewerbern durchgesetzt. Insgesamt waren 24 Gruppen am Wettbewerb der Brandenburger Landfrauen „Wer hindet die schönste Erntekrone“ beteiligt. Die Erntekrone der Ortsgruppe Ranzig-Mittrweide des Landfrauenvereins Oder-Spree wurde als Siegerkrone gekürt. Die drei erstplatzierten Erntekronen werden entsprechend der Tradition im Oktober dem Landtagspräsidenten, dem Ministerpräsidenten und dem Landwirtschaftsminister in Potsdam übergeben.

Aus dem Oderbruch nehmen seit Jahren die Frauen vom Landfrauenverein Mirtleres Oderbruch aus Groß Neuendorf teil. Auch 2011 wurde von den Vereinsmitgliedern beschlossen, am Landeswettbewerb teilzunehmen. Zwei Protagonisten, Ramona Melchert und Annemarie Weihs, schildern das Binden ihrer Erntekrone so:

Für die Bewertung der Erntekronen gilt die Ausschreibungsbedingung, dass die Krone maximal einen Meter breit und einen Meter lang sein darf. Für die Ernte der unterschiedlichen Getreidearten muss der richtige Zeitpunkt abgepasst werden. Die unterschiedlichen Getreidearten - Gerste, Roggen, Weizen, Hafer, Triticale und auch Lein - müssen eine Gelbreife haben, dürfen aber nicht so reif sein, dass die Körner ausfallen können. Die Witterung, vor allem eine lange Regenzeit, kann das Getreide statt mit einer goldgelben Farbe, vergrauen lassen. Das zu erntende Getreide wird traditionell mit einer Sense geschnitten, gebündelt und in trockenen, luftigen Räumen aufgehängt. Als Menge werden je Getreideart vier gute Garben, die mit beiden Armen zu umfassen sind, kalkuliert. In früheren Zeiten hat der Dorfschmied ein passendes Erntekronengestell aus Metall gefertigt. Heute sind die entsprechenden Grundgerüste im Fachgroßhandel zu erhalten. Als Material sind

Wieniec dożynkowy z okazji VIII-ego Festynu Wiejskiego i Dożynkowego 2011

Do udziału w pierwszej edycji konkursu o najpiękniejszy wieniec dożynkowy nawiązywały w 1994 roku dwa zrzeszenia: Krajowe Zrzeszenie Rolników oraz Brandenburgskie Zrzeszenie Gospodyń Wiejskich. Uczestniczyło wtedy w konkursie jedenaście grup ze swoimi wieniecami dożynkowymi. Pierwszy ogólnokrajowy „Brandenburski Festyn Dożynkowy“ obchodzono w roku następnym 1995 w Fahrland. Do obchodów w roku 1996 dołączył organizowany przez Krajowe Ministerstwo Rolnictwa „Brandenburski Festyn Wiejski“. Od roku 2004 połączono razem ohydwa te święta w jedno. VIII-my Brandenburski Festyn Wiejski i Dożynkowy odbył się w roku 2011 w Dissen-Striesow w powiecie Spree-Neiße (Szprewa-Nysa). Ta gmina o tradycji łужицко-вєнєдзькєй wygrała rywalizację z wieloma innymi kandydatami o lokalizację VIII-go Brandenburskiego Festynu Wiejskiego i Dożynkowego. Razem udział wzięły 24 grupy w konkursie Brandenburskich Gospodyń Wiejskich „Kto uwije najpiękniejszy wieniec dożynkowy?“. Zwyciężył wieniec dożynkowy grupy Ranzig-Mittrweide Koła Gospodyń Wiejskich powiatu Oder-Spree. Najlepsze wieniec, które zajęły trzy pierwsze miejsca w konkursie, zostaną tradycyjnie przekazane w październiku prezydentowi, premierowi oraz ministrowi rolnictwa z Poczdamu.

Z regionu Oderbruch (Łęgi Odrzańskie) udział w konkursie biorą od wielu lat kobiety z Koła Gospodyń Wiejskich (Landfrauenverein Mirtleres Oderbruch) z Groß Neuendorf. Także w roku 2011 członkowie stowarzyszenia zdecydowali się wziąć udział w konkursie na szczeblu związkowym. Dwie protagonistki, Ramona Melchert oraz Annemarie Weihs, tak oto opisują wiązanie wienca dożynkowego:

W celu oceny wienca dożynkowego obowiązują wymogi konkursowe, wieniec nie może być szerszy i dłuższy niż jeden metr. Różnorodne rodzaje zbóż powinny zostać zebrane w odpowiednim czasie. Zboża jak jęczmień, żyto, pszenica, owies, pszenżyto i len powinny być dojrzałe, ale nie na rytle, aby wypadły ziarna. Przez złe warunki pogodowe - przede wszystkim długi okres deszczów - zboże może szernieć. Zebrane zboże powinno zostać tradycyjnie ścięte kosą, związane i zawieszane w suchym i przewiewnym pomieszczeniu. Ilościowo potrzebne są do wiązania wienca cztery „porządne“ wiązki, szerokie na objętość ramion. W dawnych czasach kowal we wsi

Annemarie Weihs

Information 09 / 2011
vom 12.05.2011

LEIDE Landfrauen,
wenn Interessierte im Sächsischen Raum,
der Brandenburger Landfrauenverband e.V. auf zum 18. Landesweiten Wettbewerb
„Wer hindet die schönste Erntekrone?“

auf:
Mit Gabe (sächsischen Adress) fragen die Landfrauen dazu bei, Informationen und
Sachliches (Broschüren) zu prägen und zu binden.
Die Ausarbeitung und Präsentation der schönsten Erntekronen erfolgt traditionell im
Rahmen des Dorf- und Erntefestes

Das Geschehen des Brandenburger Dorf- und Erntefestes findet am 10.09.2011
in Dissen-Striesow (Landkreis Spree-Neiße) statt.

Annemarie Weihs
Local Chair
Landfrauenvereine

Anmeldung bis:
Brandenburger Landfrauenverband e.V. Tel.: 03328 - 319 901
Landwegescheitka, Frau Müller Fax: 03328 - 319 905
Dorfstraße 1 Mail: bh_vf@mlv.de
14615 Tilsit/Rubandt

Anmeldefrist: 31.08.2011

Anmerkung:
Bitte beachten Sie:
In der Bewertung gehen nur Erntekronen ein, deren Ausmaß im Wettbewerb
im 1. Preis festgelegt ist.

zwölf Rollen Bindedraht, Scheren und je nach Gestaltungsidee Trockenblumen und schmückende Accessoires vorzuhalten. Zum gemeinsamen Binden werden dann Termine vereinbart, an denen man sich auf dem Hof, auf dem die Krone gebunden werden soll, trifft. Als erster Arbeitsschritt wird das Getreide auf 30 cm gekürzt und sortenweise in Kisten abgelegt. Bei einem Gläschen Wein wird viel erzählt und die jeweilige Strategie abgesprochen. Im nächsten Arbeitsschritt werden dann kleine Sträuße gebunden. Dabei ist eine besondere Sorgfalt erforderlich, damit die Krone akkurat gebunden

werden kann. In den einzelnen Büscheln werden die Ähren in eine Richtung gelegt und geschnitten. Für ein Büschel sind erfahrungsgemäß zirka zehn Ähren erforderlich. Bei der Arbeitsteilung hat sich bewährt, dass drei Frauen die Büschel binden und eine Binderin an der Erntekrone arbeitet. Damit wird erreicht, dass die Erntekrone eine gleichmäßige Bindestruktur, wie aus einem Guß erhält. Das Grundgestell, früher aus Weide, neuzeitlich aus Metall, wird mit Stroh abgefüttert und mit Gärtnerkrepp umwickelt. Das Ende wird mit Römerhaften festgesteckt. Auch die gekauften Grundgestelle haben diesen Aufbau. Die vier vertikalen Bögen werden mit aufrecht stehenden Ähren von oben beginnend gebunden. Oftmals wird jeder Bogen mit jeweils einer Getreideart gestaltet.

Während des Bindens der Bögen liegt die Erntekrone noch auf einem Tisch, beim Binden des unteren horizontalen Bogens muss die Krone dann aufgehängt werden. Der untere Ring wird dann ebenfalls dicht und gleichmäßig gelegt und mit Gärtnerbindedraht gebunden. Geübte Binderinnen legen drei bis vier Sträuße beim Binden zusammen. Die Krone als oberer Abschluss der Erntekrone soll immer besonders schön werden. Sie wird frei gestaltet, z.B. als Strauß, in dem alle Getreidesorten verarbeitet werden, die in der Krone verwendet wurden. Maisblätter und Hopfen eignen sich

przygotowywał pasujący stelaż z metalu. Dzisiaj można otrzymać odpowiedni stelaż w sprzedaży hurtowej. Jako materiał potrzebne są: 12 rolek drutu wiążącego, nożyce i wedle indywidualnego pomysłu susz biukietowy oraz różnego rodzaju dodatki ozdobne. Do wspólnego wiązania wieńca ustala się terminy spotkań na podwórzu gospodarskim. Pierwszym krokiem przygotowania wieńca jest skrócenie zboża na 30 cm i odłożenie w skrzynki. Przy lampce wina gawędzi się i omawia daną strategię. Dalszym krokiem jest powiązanie zboża w małe wiązanki. Przy czym jest ważna przede

dokładność, aby wieńiec starannie mógł zostać związany. W poszczególnych wiązankach kłosa powinny być ucięte i ułożone w jednym kierunku. Do jednej wiązanki potrzeba około 10 kłosów. W podziale pracy zachował się obyczaj, że trzy kobiety przygotowują wiązanki a jedna wiąże wieńiec. W ten sposób zostaje zachowana jednorodna struktura wiązania. Stelaż, wcześniej wykonywany z wikliny, współcześnie z metalu, podszyty jest słomą i obwiązany krepiną ogrodniczą. Koniec jest umocowany haftem. Współcześnie kupione stelaże mają tę samą budowę. Cztery pionowe łuki są związane zaczynając od góry z postawionymi na prosto kłosami zbóż. Często każdy pojedynczy łuk łączy się z jednym rodzajem zboża.

Podczas wiązania łuków wieńiec leży na stole a w trakcie wiązania niższego, poziomego łuku wieńiec musi zostać zawieszony. W ten sposób dolna obręcz zostaje zwarto uformowana i równomiernie związana drutem ogrodniczym. Wprawne gospodynie potrafią związać od trzech do czterech wiązańek na raz. Korona wieńca jako najwyższy odcinek powinien zostać najpiękniej przystrojony. Korona może być dowolnie przygotowana, jako np. bukiet, z wszystkich rodzajów zbóż, które są wplecione w wieńiec. Szczególnie dobrze pasują liście kukurydzy i chmielu. Korona może zostać bezpośrednio uwiązana z wieńca lub przygotowana oddzielnie i następnie zostać

als Material besonders gut. Die Krone kann sowohl direkt auf den Erntekranz gebunden als auch separat gefertigt und aufgesetzt werden. Den gestalterischen Abschluss bildet dann das Schmücken mit besonderen Schmuckelementen wie Bändern und Schleifen. Nach zirka 120 Arbeitsstunden ist eine solche Erntekrone fertig.

Über ihr Erntekronenbinden im Jahre 2011 erzählen Frau Melcher und Frau Weihs weitesthin voller Begeisterung: „Wir versuchen die Ideen möglichst vieler Landfrauen einzubeziehen und suchen ständig nach Möglichkeiten, die Erntekrone abwechslungsreich binden zu

können. Themenbezogen auf die Spreewaldregion, in der das diesjährige Landeserntefest stattfand, haben wir von unserem ortsansässigen Töpfer kleine Krüge und Gurkentöpfe anfertigen lassen und diese dann als besondere Dekoration an der Erntekrone befestigt. Eine Landfrau hat Großmutter's gute alte Spitze gespendet, die ebenfalls an den Bögen als Schleifen befestigt wurden. Dekorativ wurde Hopfen angelegt, der sehr gut zu den einzelnen Getreidearten passte und sich zugleich in Form und Farbe abhob.

Die anstrengende Arbeit soll natürlich auch Spaß machen. Deshalb ist es auch eine fröhliche Atmosphäre, wenn beim Binden der Erntekrone gegrillt oder frisch, selbstgebackener Kuchen und Federweißer gereicht wird. Jeder bringt dazu etwas mit. So verbringen wir schöne gemeinsame Abende, tauschen Rezepte aus, machen Pläne und besprechen die neuen Aufgaben der Landfrauen.

nałożona. Ostateczny charakter uzyskuje wieniec na końcu w trakcie ozdabiania charakterystycznymi ozdobami jak wstążki, tasiemki i kokardy. Wieniec jest gotowy po ok. 120 roboczogodzinach.

O wiązaniu wienca w roku 2011 opowiadają panie Melcher oraz Weihs nadal z pełnym zachwytem: „Próbujemy więcej gospodyń włączyć w nasze pomysły i śmiało poszukujemy nowych możliwości na różnorodne wiązania wienca. Nawiązując tematycznie do regionu Spreewald, w którym w tym roku odbył się Krajowy Festyn Dożynkowy, zleciliśmy wykonanie tutejszemu garncarzowi małych

dzbanków i słoików na ogórki (region Spreewald słynie z uprawy i produkcji ogórków – przyp. tłumacz), aby te zamocować na wieniec dożynkowy jako dekorację. Jedną z gospodyń podarowała tradycyjną koronkę swojej babci, którą umieszczono na łukach jako wstążkę. Chmiel mocowano także jako dekorację, ponieważ bardzo dobrze pasuje do pojedynczych rodzajów zbóż oraz równocześnie od różni się w swojej formie i kolorze od reszty.

Wyteżona praca powinna także być przyjemnością. Dlatego przy przygotowaniu wienca panuje wesoła atmosfera, tym bardziej jeśli się przy tym grilluje, spożywa świeżo upieczone ciasto z napojem winnym typu „burczak”. Każdy coś ze sobą przynosi. W taki oto sposób spędzamy ze sobą wspaniałe, wspólne wieczory, wymieniamy się przepisami, układamy plany i omawiamy nowe zadania gospodyń wiejskich.

„Zum Wettbewerb zogen wir unsere Landfrauenkleidung an und fuhren mit hohen Erwartungen zum Landeserntefest. Dort erwarteten uns 24 auf hohem Niveau gebundene Erntekronen. Auf Ständern wurden die unterschiedlichen Kronen im Bereich der Hauptbühne nummeriert, für alle Besucher zum Beschaun, ausgestellt. Die Kronen wurden durch eine Fachjury bewertet. Die ersten drei Plätze wurden prämiert und die fleißigen Binderinnen wurden zu einem Essen mit dem Ministerpräsidenten, dem Landtagspräsidenten und dem Minister für Landwirtschaft und Infrastruktur eingeladen. Eine teilnehmende Gruppe wird jedes Jahr zusätzlich per Los gewählt und ebenfalls zu diesem Essen eingeladen. In diesem Jahr hatten wir das Glück.

Es herrschte eine super Stimmung und das tolle Wetter beim Landeserntefest lässt vermuten, daß wir Landfrauen aus Groß Neuendorf auch im nächsten Jahr wieder dabei sein werden.“

Na konkurs ubrałyśmy strój gospodyń wiejskich i pojechałyśmy z dużymi nadziejami na Krajowy Festyn Dożynkowy. Tam zapoznaliśmy się z innymi 24 doskonale wykonanymi wieńcami. Na stanowiskach przy scenie głównej wystawione zostały w celu prezentacji dla publiczności ponumerowane wieńce. Były one także oceniane przez jury. Trzy pierwsze miejsca zostały nagrodzone, a ich pracownice wykonawczynie zostały zaproszone na uroczysty posiłek z premierem, prezydentem i ministrem rolnictwa Kraju Związkowego Brandenburgia. Rokrocznie jedna losowo wybrana grupa gospodyń zostaje także wtedy zaproszona. W tym roku miałyśmy właśnie to szczęście.

Panowała świetna atmosfera a wspaniała pogoda na Krajowym Festynie Dożynkowym pozwala przypuszczać, że w przyszłym roku gospodynie wiejskie z Groß Neuendorf także wezmą w nim udział.“

Peter Natuschke

Dissen-Siriesow, 2011

Erntekränze in Polen

Kränze, in runder Form, verbinden symbolische und religiöse Inhalte bei den verschiedensten geselligen Bräuchen, beginnend bei den Miniaturkränzen aus Kräutern zu Fronleichnam über die Kränze zu Johanni und den Hochzeitskranz der Braut bis zu den in Größe und Form imposant gefertigten Erntekränzen.¹ Vom künstlerischen Anblick sind die Erntekränze am interessantesten gestaltet. Sie repräsentieren die gesamte Gruppe der Schnitter gegenüber dem Hausherrn. Der Kranz ist das Symbol der Krönung der Arbeit des Schnitters. Gebunden aus den schönsten Getreideähren ist er nicht nur ein Element des Erntebrauches, sondern darüber hinaus ein beachtenswertes künstlerisches Gebilde. Traditionelle Kränze verfügen über Elemente in Form von Kreisen, Kegeln oder Kronen. Dafür wurden früher zum Binden spezielle, aus Holz gefertigte Strellagen genutzt. Heutzutage werden immer öfter Gestelle aus Moniereisen verwendet.

Die Kränze werden heute, wie früher, aus verschiedenen Getreidesorten gebunden und mit Feldblumen oder Blumen aus Krepppapier, Vogelbeeren, Nüssen und Schleifen geschmückt. Manchmal werden in die Kränze auch Störche oder Zwillinge hineingesreckt. Aus dem Jahre 1871 gibt es, von dem berühmten Volkskundler Oskar Kolberg eine Beschreibung zum Anfertigen eines Erntekranzes aus dem Kreis Krotoszyński: „Auf dem unteren Reifen (wie gewöhnliche Bügel) sind zwei halbe Reifen als Kreuz befestigt. Darauf stecken Äpfel und Nüsse und alles ist mit Schleifen umwickelt. Er wird dem Hausherrn wie ein Teller übergeben, welcher den Kranz annimmt, den Schnittern Wein und Bier reicht und ihnen erlaubt, auf dem Hof am Fest teilzunehmen.“² An anderer Stelle erwähnt Kolberg folgende Technologie: „Der Kranz besteht aus zwei Bügeln und ist an einem Ring (über einem offenen Bogen) befestigt und sieht wie eine Krone aus. Oben auf steckt ein Apfel, zwischen den Getreideähren, mit „Vergoldetem“ oder „Flitter“ besetzt.“³

In Pommern wurden mindestens zwei Kränze gebunden, einer aus Wintergetreide, der zweite aus Sommergetreide. „Solche Kränze trugen die Vorschnitterinnen auf den Köpfen. Auf dem Hof vor dem Herrenhaus wurden die Mädchen mit Wasser begossen. Selbst dann durfte man nicht ins Wanken geraten oder um Gottes Willen den Festkranz fallen lassen.“⁴ Ähnliches wird aus Chełmszczyźnie berichtet: „Am Ende der Getreideernte binden die Mädchen Kränze aus Ähren, schmücken ihn mit Blumen, legen ihn auf den Kopf der Vorschnitterin und gehen singend nach Hause. Der Hausherr

*Pommerscher Erntezug,
ca. 1880
(Ausschnitt)*

*Pochód dożynkowy na
Pomorzu, ok. 1880 roku
(fragment)*

Wieńce Dożynkowe w Polsce

Wieniec, z krórego kolistą formą wiążą się treści symboliczne i wierzeniowe, rowarzysty wielu różnorodnym obrzędom – począwszy od miniaturowych wianków witych z ziół na Boże Ciało, poprzez wianki świętojańskie, weselne przybranie głowy panny młodej, do imponujących rozmiarami i kształtami wieńców dożynkowych.¹

Z punktu widzenia plastycznego najciekawsze są wieńce dożynkowe. Reprezentują one całą grupę zniwiarzy wobec gospodarza. To właśnie wieniec jest symbolem ukoronowania pracy rolnika. Wity z najdorodniejszych kłosów zbóż jest nie tylko jednym z elementów obrzędu dożynkowego, jest wyrworem artystycznym. Tradycyjne wieńce mają formę koła, stożka, kopny lub korony. W osratnim przypadku do wicia wieńca używano dawniej jako srełaży specjalnie przygotowanych drewnianych obręczy. Obecnie często stelaż na wieniec jest wykonywany z żelaznych prętów.

Wieńce splarane są z różnych gatunków zbóż, ozdabiane kwiatami polnymi albo z bibuły, owocami jarzębiny, orzechami, wstążkami, zdarza się, że pomiędzy te ozdoby zatykane są figurki bocianów lub bliźniąt. Opis konstruowania wieńca dożynkowego z 1871 roku, z powiaru krotoszyńskiego podaje Oskar Kolberg: „Na obręczy spodniej przytwierdzone są (jak zwykle pałkowato) dwie pół-obręcze na krzyż, w nich powtykane jabłka i orzechy, a wszystko suto powiązane wstążkami. Oddają to panu na talerzu, który przyjąwszy wieniec, częstuje zniwiarzy winem i piwem, i dozwała im tanecznej na dziedzińcu lub w sieni użyć zabawy.“² „Wieniec złożony z dwóch pałaków na krzyż na obręczce (1 łokieć średnicy w świetle) przymocowanych, wygląda jak korona, i ma na wierzchu jabłko, a między kłosami zboża, „pałocia“ czyli „świecidka“.³

Na Pomorzu wiro co najmniej dwa wieńce: jeden ze zboża ozimego, drugi z jarego. „Takie wieńce niosły przodownice na głowach. Na dziedzińcu przed dworem polewano dziewczyny wodą. Nawet wtedy nie wolno było się zachwiać i, nie daj Boże, zrzucić świątecznego wieńca.“⁴ Podobnie na Chełmszczyźnie „w końcu żniw splarają dziewczki wianek z kłosów, ubierają kwiatami, kładą na głowę przodownicy i śpiewając przez całą drogę wracają do domu. Gospodarz przyjmuje wianek, wynagradza przodownicę i wśród płasów zniwiarzy ugaszczą.“⁵ W bogatych majątkach powiaru wągrowieckiego w Wielkopolsce przygotowywano nawet sześć wieńców: „Po skończeniu żniw i siewów (...) przychodzą żeńcy do dworu z wieńcami, muzyką i śpiewem, tańcząc i krzycząc po drodze. Na czele gromady idzie sześć przodownic z wieńcami na głowach; jedna z pszennym,

*Erntekrone (Ausschnitt)
aus Raclaw,
Gemeinde Bogdaniec, 2010*

*Wieniec dożynkowy (fragment)
z Raclawin,
Gmina Bogdaniec, 2010r*

Erntekrone Modell der Kirche in Chwałowice, Gemeinde Bogdaniec, 2010

Wieniec dożynkowy – model kościoła z Chwałowic Gmina Bogdaniec, 2010

Erntekrone Mühlrad, Teil des Wappens der Gemeinde Bogdaniec, 2008

Wieniec dożynkowy – koło młyńskie Element herbu gminy Bogdaniec, 2008

nimmt den Kranz entgegen, belohnt die Vorschnitterin und während des Tanzes werden die Schnitter bewirrt.⁵ Auf den reichen Gütern des Kreises Wagrowiecki und in Großpolen werden sogar sechs Kränze gefertigt: „Nach Beendigung der Getreideernte und Saatbestellung (...) gingen die Frauen mit Kränzen, Musik und Gesang, tanzend und lärmend den Weg zum Gutshof. Angeführt von der Zug von sechs Vorschnitterinnen mit Kränzen auf den Köpfen. Die Erste hat einen Kranz aus Weizen, die Zweite aus Roggen, die Dritte aus Erbsen, die Vierte aus Gerste, die Fünfte aus Hafer und die Sechste trägt eine Krone aus Haselnüssen, die mit buntem Papier geschmückt ist. Außerdem trägt jede in ihrem Tuch ein Quart Nüsse. Nacheinander treten sie zum Hausherrn und seiner Frau und legen die Nüsse als Gaben dem Hausherrn zu Füßen. Die Kränze setzen sie der Familie auf den Kopf, beginnend beim Hausherrn, welcher den Kranz aus Weizen erhält. Der Hausherrn dagegen wird die Krone aus Haselnüssen aufgesetzt.“⁶ In der Neuzeit wurden die Erntesymbole zu Kunstwerken in freier Gestaltung. Diese reichen von der Darstellung der örtlichen Kirchenbauwerke, der Symbolik des Bootes und figürlicher Darstellungen kartholischer Marienszenen bis zu rein weltlichen Schnitterfiguren mit Sensen und Ernteartributen. Die Materialien werden dem künstlerischen Gesamtkonzept untergeordnet und reichen von den traditionell verwendeten Getreidearten über Äpfel, Kürbisse, Schleifen und Bändern bis hin zu Kunstblumen.

Oftmals sind die heutigen Erntekränze, obwohl sie die bisher übliche gewohnte Form haben, so sehr ausgebaut und in hohem Maße geschmückt, dass sie die Transparenz ihrer Konstruktion verlieren. Die interessantesten Beispiele für die Innovation bei der Konstruktion der Erntekränze waren folgende:

Das Modell der Kirche in Chwałowice (Gemeinde Bogdaniec), angefertigt vom Zirkel der Landfrauen in Chwałowice, die Form eines Mühlrades, das ein Teil des Wappens der Gemeinde Bogdaniec ist, angefertigt vom Schulzenamt in Jenin. Es gibt auch Beispiele, mit denen der Landesstolz ausgedrückt werden soll, zum Beispiel solche, die Ereignissen gewidmet sind, die für das Land und die Besonderheiten der Region wichtig sind, zum Beispiel das Feiern des 50- oder 60-jährigen Bestehens der polnischen Administration im Westen Polens oder auch der Beginn der polnischen Präsidentschaft in der Europäischen Union.

druga z żytnim, trzecia z grochowym, czwarta z jęczmiennym, piąta z owsianym, a szósta z koroną z orzechów laskowych poprzetykanych ozdobami z kolorowego papieru. Oprócz tego każda niesie jeszcze w chustce po parę kwart orzechów. Przystępując kolejno do pana i jego rodziny, składają jedna po drugiej dary z orzechów u nóg jego, a wieńce kładą całej rodzinie na głowy, zaczawszy od samego pana, któremu dostaje się wieniec z pszenicy. Pani zaś domu otrzymuje na głowę koronę z orzechów.”⁶

W ostatnich czasach te symbole dożynkowe stały się swobodnie kształtowanymi dziełami sztuki. Sięgają one od przedstawień miejscowych kościołów, symboliki łodzi oraz figuratywnych przedstawień katolickich scen maryjnych aż do czysto świeckich figur żeńców z kosami i innymi atrybutami żniwnymi. Stosowane materiały podporządkowane są koncepcji artystycznej i obejmują obok tradycyjnie używanych gatunków zboża, także jabłka, dynie, kokardy i wstążki, a nawet sztuczne kwiaty.

Często współczesne wieńce dożynkowe, mimo że przyjmują formy zwyczajowe, są tak bardzo rozbudowane i do tego stopnia ozdobne, że zarraca się przejrzystość ich konstrukcji. Ciekawszymi przykładami innowacji w konstruowaniu wieńców dożynkowych mogą być: zbożowa makiera kościoła w Chwałowicach (gmina Bogdaniec) wykonana przez Koło Gospodyń Wiejskich z Chwałowic, czy też forma koła młyńskiego (części herbu gminy Bogdaniec) wykonana przez sołectwo Jenin. Pojawiają się też próby wyrażenia dumy z ważnych dla kraju i regionu wydarzeń, jak świętowanie pięćdziesięcio- czy też sześćdziesięciolecia administracji polskiej na ziemiach zachodnich i rozpoczęcie prezydencji polskiej w Unii Europejskiej.

Mirosław Pecuch

Altrafi, 2008

Erntekrone, anlässlich des Beginns der polnischen Präsidentschaft in der Europäischen Union, 2011

Wieniec dożynkowy z okazji rozpoczęcia polskiej prezydencji w Unii Europejskiej, 2011

1. E. Fryś-Pietraszkowa, A. Kunczyńska-Tracka, *Sztuka w obrzędach i zwyczajach, [w:] Sztuka ludowa w Polsce*, pod red. E. Fryś-Pietraszkowej, A. Kunczyńskiej-Trackiej, M. Prokopka, Warszawa 1988, s. 265.
2. O. Kolberg, *Dzieła wszystkie. T. 10, Wielkie Księstwo Poznańskie, cz. II, Wrocław-Poznań, 1982, s. 206.*
3. Tamże, s. 209.
4. A. Zadrożyńska, *Poiotarzać czas początku*, Warszawa 1985, s. 141-142.
5. O. Kolberg, *Dzieła wszystkie, t. 33, Chelmskie*, Wrocław-Poznań 1964, s. 139.
6. O. Kolberg, *Dzieła wszystkie. T. 11, Wielkie Księstwo Poznańskie, cz. III, Wrocław-Poznań 1982, s. 149-150*

Erntetraditionen in Polen

Die Traditionen der Erntefeste in Polen bestehen schon über 500 Jahre. Manche Autoren vermuten, dass die Erntebräuche noch auf die landwirtschaftlichen Bräuche vor der Christianisierung zurückzuführen sind. Sie wurden im Herbst durch bäuerliche slawische Stämme praktiziert, die an Weichsel und Warta ansässig waren. Man kann sich hier auf Geschriebenes in der mittelalterlichen Chronik, insbesondere auf die Texte von Jan Długosz berufen, die sich aus dem früheren Polen erhielten. Eine der Bezeichnungen für Erntefest ist „okrężne“, von einem der frühen Herbstbräuche umgangene oder umfahrene sowie umkreiste Felder nach der Gerrei-deernte.

Das Erntefest war der volkstümliche Abschluss der Getreideernte wuunderschön in verschiedenen Gegenden bezeichnet wie: obżynki, wyżynki, okrężne, wieniec, wieńczyny. Die Bezeichnung „wieniec“ oder „wieńczyny“ kommt vom wichtigsten Attribut des Fesres, dem gebundenen Kranz aus verschiedenen Getreideähren. Zygmunt Gloger interpretierte das Erntefest als Relikt heidnischer Bräuche verbunden mit dem Kult der Gottheit, welches sich in verändertem Auftreten bis ins Christentum erhält. Wie er in der „Altpolnischen Enzyklopädie“ schrieb, sind es Weitetgaben, das nach erfolgreich beendeter Getreideernte die Slawen früher der Gottheit dankten, dass verbunden war mit Volksspielen und Besingen von Heldenhandlungen, Wohlhabenheit und vollbrachter Arbeit des Landwirres, dessen Feld geräumt und seinen Nachbarn aus diesem Grund ein Festmahl ausrichtete. Aus dieser Quelle stammen unsere Erntelieder und die von den Schnittern gebrachten Erntektänze sowie dem Festmahl, was vor dem Haus des Hausherrn allen ausgerichtet wurde.

Das Erntefest „dożynki“ und „okrężne“ wird in verschiedenen Gegenden oftmals anders bezeichnet. Es sind Bezeichnungen wie „wyżynki“, „obrzynki“,¹ „zarzynki“² oder „wieńciec“, urtümlich und überall auf den polnischen Gurshöfen in letzter Zeit begaugen, ist es eines der schönsten und charakteristischen Feste für die polnische Landbevölkerung. Es ist ein Denkmal der Bräuche der ersten Landwirtschaft an Weichsel und Warta, von welchen die Preußen und Litauer die Bräuche dann übernahmen.³ Als Überbleibsel vorchristlicher Zeremonie und Rituale war das Opfern für die Agrar Gottheit, besonders interpretiert durch die Gewohnheiten und Praktiken, verbunden mit dem letzten Bündel nicht geschnittenes Getreides, welches nach der Ernte auf dem abgeernteten Feld für die Kontinuität der Vegetation des Getreides und des Ertrages, stehen blieb.

Tradycje Dożynkowe w Polsce

Dożynki in Polen haben schon über fünf Jahrhunderte Tradition. Einige Autoren gehen noch weiter und leiten polnische Dożynkowe aus vorchristlichen Gewohnheiten agrarischer Praktiken im Herbst durch die Bauern der slawischen Stämme ab, die an Weichsel und Warta lebten. Man kann sich hier auf Geschriebenes in der mittelalterlichen Chronik, insbesondere auf die Texte von Jan Długosz, und sich stützend auf die alte Polen ein bestimmtes Dożynkowe „okrężne“, von dem alten Gewohnheit des Herbstes Erntefestes oder Erntefahrt, d.h. Erntefahrt des Getreides nach der Ernte.

Dożynki waren ein feierliches Ende der Ernte, genannt wie: obżynki, wyżynki, okrężne, wieniec, wieńczyny. Der Name wieniec oder wieńczyny war mit dem wichtigsten Attribut des Festes – dem Kranz aus verschiedenen Getreideähren verbunden. Zygmunt Gloger interpretierte Dożynki als Relikt heidnischer Gewohnheiten verbunden mit dem Kult der Gottheit, welches sich in verändertem Auftreten bis ins Christentum erhält. Wie er in der „Enzyklopedii Staropolskiej“: „Są podania, że za ukończone pomyślnie żniwa dawni Słowianie odbywali dziękczynienia hóstwu, połączone z igrzyskami narodowymi i opiewaniem czynów bohaterów, zamożności i dokonanych prac rolnych gospodarza, którego niwę sprzątnięto i który sąsiadom swoim biesiadę z tego powodu wyprawiał. Z tego źródła pochodzą nasze pieśni dożynkowe i wieniec przynoszony przez żniwiarzy, oraz uczta przed domem gospodarza dla całej gromady wyprawiana. Tak więc dożynki i okrężne, zwane inaczej w różnych stronach Polski „wyżyukami“, „obrzynkami“,¹ „zarzynkami“² lub „wieńcem“, uroczyste i wszędzie po dworach ziemian polskich do ostatnich czasów obchodzone, należą do charakterystycznych i najpiękniejszych obrzędów rolniczych narodu polskiego i są zabytkiem obyczajowym pierwotnego rolnictwa Polan nad Wisłą i Wartą, od których obyczaj ten przejmowały plemiona pruskie i lilewskie.“³ Jako pozostałość nachristlichen Gewohnheiten und Rituale war das Opfern für die Agrar Gottheit, besonders interpretiert durch die Gewohnheiten und Praktiken, verbunden mit dem letzten Bündel nicht geschnittenes Getreides, welches nach der Ernte auf dem abgeernteten Feld für die Kontinuität der Vegetation des Getreides und des Ertrages, stehen blieb.

Die letzten auf dem Feld stehenden Getreidebüschel werden „przepiórka“, Masuren und Podlasie, „perepełka“, West Kressen, „broda“, Westteil Masowiens, „koza“, in Klempolen und „pępem oder pępkim“, um Posen, genannt. Geschnitten wurden sie sehr feierlich vom besten Schnitter, der sie dem besten Erntearbeiter übergab, um daraus einen Kranz zu binden.

Das Erntefest in der heutigen Form lehnt sich, am wahrscheinlichsten, an die Bräuche des 16. Jh. oder des Überganges vom 16. Jh. zum 17. Jh. an. Das ist verbunden mit dem Ausbreiten der Vorwerke auf dem polnischen Land. Das Erntefest wurde für die Erntearbeiter von den Grundbesitzern als Dankeschön für die geleistete Arbeit während der Ernte sowie als Dank für den guten Ernteertrag ausgerichtet. Es waren Spiele, Festessen und Tänze als Auszeichnung für die gut ausgeführten Arbeiten während der Getreideernte und dem eingefahrenen Ernteertrag, dem immer ein ritueller Teil voraus ging. Die Schnitterinnen banden Kränze aus verschiedenen Getreidearten und schmückten sie mit Früchten, Blumen, Vogelbeeren (Eberesche), Nüssen und bunten Schleifen. Der Erntekranz verkörperte alle eingebrachten Erträge und deshalb wird es Ernteerträge genannt. Mit dem Kranz wurde zur Kirche gegangen, um ihn weihen zu lassen. Danach trug ihn die beste Schnitterin, mit Hilfe von Kuechten oder anderen Erntehelfern, zum Haus des Ausrichters des Erntefestes. Hinter ihr stand ein Festzug mit feierlich gekleideten Schnittern, die auf den Schultern befestigte Blumen trugen und geputzte Sensen und Sicheln mit sich hatten. Die Teilnehmer am Festzug sangen verschiedene Erntelieder, die die schwere Arbeit bei der Getreideernte oder von lokalen Ereignissen erzählen. Sie stellten eine Art mündliche Chronik des Dorfes dar. Eines der populärsten Lieder und in verschiedenen Varianten in vielen Regionen Polens ist folgendes Lied:

Ernte, wir tragen den Ernteertrag
zu des Bauern Haus!
Das es gut fruchtet,
aus einer Getreidepuppe hundert Eimer
Herr, öffne weit das Tor
wir bringen den Kranz aus reinem Gold.
Decke Herr, Tische und Bänke,
es kommt zu dir ein ungewöhnlicher Gast.
Ernte, wir tragen den Ernteertrag ...

Dożynki, in Forme zblížonej do tej, jaką znamy dziś, narodziły się najprawdopodobniej w XVI lub na przełomie XVI i XVII wieku. Wiązało się to z upowszechnieniem na ziemiach polskich gospodarki folwarczno-dworskiej. Dożynki urządzali dla żniwiarzy i służby właściciele majątków ziemskich jako podziękowanie za wyteżoną pracę przy żniwach oraz dziękczynienie za dobre plony. Były to zabawa, poczęstunek i tańce w nagrodę za dobrze wykonaną pracę przy żniwach i zebrane plony. Poprzedzała je zawsze część rytualna. Żniwiarki plotły wieniec z różnych gatunków zboża i przyozdabiały go owocami, kwiatami, jęczmieniem, orzechami i kolorowymi wstążkami. Wieniec dożynkowy uosabiał wszystkie zebrane plony i urodzaj i dlatego nazywany był plonem. Z wiancem udawano się do kościoła, aby go poświęcić. Następnie najlepsza żniwiarka, czasami z pomocą parobków i innych uczestników żniw, niosła go do domu gospodarza dożynek. Za nią postępował korowód odświętnie ubranych żniwiarzy, niosących na ramionach przybrane kwiatami, wyczyszczone kosy i sierpy. Uczestnicy korowodu śpiewali różne pieśni związane z żniwami i opiewające ciężką pracę żniwiarzy oraz lokalne wydarzenia. Stanowiły one rodzaj ustnej kroniki życia wsi. Jedną z najbardziej popularnych, pojawiającą się w różnych wariantach w wielu regionach Polski, była następująca pieśń:

Plon, niesiemy plon
w gospodarza (lub jegomości) dom!
Aby dobrze plonowało,
Po sto korcy z kopy dało!
Otwieraj, panie, szeroko wrota
niesiem ci wieniec ze szczerego złota.
Zaścielaj, panie, stoły i ławy,
Idzie do ciebie gość niebывały.
Plon, niesiemy plon...

Gospodarz dożynek – najczęściej dziedzic lub dzierżawca pól – oczekiwał na ganku lub przed bramą wraz z małżonką, krewnymi, rezydentami i służbą, a czasem też plebanem. Dziedzic przyjmował od żniwiarzy chleb, który z szacunkiem całował. Następnie przyjmował wieniec od przodownicy, osobiście wnosił go do domu i ustawiał na stole, po czym prosił przodownicę do tańca. Porem zapraszał wszystkich na poczęstunek i prowadził do stołów, przygotowanych wcześniej na dziedzińcu lub w stodole, nakrytych dobrym jedzeniem i napitkiem. Po uczcie rozpoczynały się tańce i konkursy. Podczas zabawy dożynkowej często urządzano różne gry oraz popisy zżeczności. Do najpopularniejszych należały wyścigi furmanek, konkursy w dojeniu krów i wdrapywanie się na posmarowany myd-

Der Hausherr des Erntefestes, meistens der Gutsherr oder der Pächter des Landes, wartete auf dem Hof oder vor dem Tor mit seiner Frau, Verwandten, Residenten und Personal, manchmal auch mit den Knechten. Der Gutsherr nahm vom Schnitter das Brot entgegen und küsste es mir Ehrfurcht. Dann nahm er den Kranz von der Vorarbeiterin entgegen, trug ihn persönlich ins Haus und stellte ihn auf den Tisch und bar die Vorarbeiterin zum Tanz. Danach lud er alle zum Essen ein und führte sie an die Tische, die früher im Gutshaus oder in der Scheune standen. Sie waren mit guten Speisen und Getränken gedeckt. Nach dem Feierlichen begannen die Tänze und Wettbewerbe. Während der Erntespiele wurden verschiedene Spiele und Geschicklichkeitsvorführungen durchgeführt. Zu den bekanntesten gehören der Wettlauf mit Fuhrwerken, der Wertkampf im Kühe melken und das Erklimmen eines mit Schmierseife bestrichenen Pfahles. Oben auf dem Pfahl befanden sich eine Flasche Schnaps, Wurst oder andere Preise. Das Feiern zog sich bis spät in die Nacht hinein.

Als im 18. Jh. das Getreideschneiden mit einer Sense begann, entstand ein neuer Brauch, praktiziert vor Beginn der Getreideernte. Es wurde ein freier Schnitter für die jungen Erntearbeiter benannt, welche das erste Mal an der Ernte teilnahmen. Das wurde in ganz Polen praktiziert, aber am populärsten war es in Großpolen. Die älteren Schnitter schmückten den Knaben mit Grünem, der das erste Mal mit der Sense während der Ernte arbeiten sollte. Man legte ihm einen aus Grün gefertigten Kranz auf den Kopf und führte ihn mit Musikbegleitung zum Besitzer des Gutes oder Vorwerkes. Dieser gab allen etwas zu essen oder etwas Geld und die ganze Gesellschaft ging zum Tanz ins Wirtshaus. Der freigesprochene junge Schnitter wurde ein vollwertiger Ernteteilnehmer auf dem sich anschließenden Erntefest.

Nach Ende der Feierlichkeiten wurde der Erntekranz in der Scheune des Hausherrn bis zur neuen Aussaat im nächsten Jahr aufbewahrt. Ausgefallene Körner wurden in den Sack mit dem Saargut gegeben, um damit den Vegetationszyklus zu unterstreichen. Man glaubt auch, dass es dadurch im nächsten Jahr eine gute Ernte geben wird.

Zum Ende des 19. Jh. entstand der Brauch, die Erntefeste auf Bauernwirtschaften auszurichten. Sie wurden vom reichsten Bauern für die Hausbewohner Familien, Knechte und die für die Erntezeit angenommenen Arbeiter, organisiert. Sie lehnten sich an die Erntefeste auf den Gutshöfen an. Auch ihre Wettkämpfe waren sehr ähnlich, jedoch hatten sie einen bescheidenen Charakter.

Als Polen im Jahre 1918 seine Unabhängigkeit erhielt und während der Kriegszeit wurden auch Erntefeste der Gemeinde, des Kreises und der Kirche organisiert. Die Schirmherrschaft übernahmen die Kirche, bäuerliche Dorforganisationen und Selbstverwaltungen

dem Stup. Na wierzchołku stupa umieszczona była butelka wódki, kiełbasa lub inne nagrody. Świętowanie dożynek przeciągało się nieraz do późnych godzin nocnych.

Gdy w wieku XVIII rozpowszechnił się sposób ścinania zbóż za pomocą kos, pojawił się także nowy zwyczaj praktykowany przed rozpoczęciem żniw. Zaczęto wtedy urządzać tzw. wyzwoliny kosiarza dla młodych żniwiarzy, pierwszy raz uczestniczących w zbiorze plonów. Praktykowano je w całym kraju, najbardziej jednak popularne były w Wielkopolsce. Starsi kosiarze przysrtajali w zieleń młodzieńca, który pierwszy raz miał stanać do kosy podczas żniw, w zieleń, zakładano mu wieniec na głowę i prowadzono przy muzyce do właściciela dworu czy folwarku. Ten dawał wszystkim poczęstunek albo pewną kwotę pieniędzy, a całe towarzystwo udawało się na zabawę do karczmy. Wyzwolony młody kosiarz stawał się potem pełnoprawnym uczestnikiem żniw i następujących po nich dożynek.

Po zakończonych uroczystościach wieniec dożynekowy przechowywano w stodole gospodarza, aż do uowego siewu w następnym roku, a wykruszone z niego ziarna wsypywano do worków z ziarnem siewnym, aby w ten sposób podkreślić ciągłość cyklu wegeneracyjnego. Wierzono też, że zapewni to urodzaj i dobre plony w nadchodzącym roku.

Pod koniec XIX wieku upowszechnił się zwyczaj urządzania dożynek chłopskich, gospodarskich. Były one organizowane przez bogatszych gospodarzy dla domowników, rodziny, parobków i robotników najętych na czas żniw. Wzorem dla nich były dożynki dworskie i przebieg ich był bardzo podobny, choć miały znacznie skromniejszy charakter.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku i przez cały okres międzywojenny zaczęto też organizować dożynki gminne, powiatowe i parafialne. Patronował im Kościół, wiejskie organizacje gospodarcze i samorządowe czy koła Stronnictwa Ludowego. Uroczystości dożynekowe były swego rodzaju manifestacją patriotyzmu ruchu ludowego oraz przekonań religijnych i politycznych mieszkańców wsi. Były też wyrazem dumy z przynależności do stanu chłopskiego oraz demonstracją poczucia odrębności i odpowiedzialności za to, by w budującej się na nowo ojczyźnie nie zabrakło pożywienia. W obchodach zachowała się większość tradycyjnych elementów – korowody z wieńcami dożynekowymi, przyśpiewki, przemówienia oraz biesiady, zabawy i konkursy. W okresie międzywojennym dożynki wzbogaciły się jednak o nowe elementy. Pojawiły się wystawy rolnicze, prezentacje maszyn, festyny czy występy zespołów ludowych. Same dożynki przestały być głównie świętem żniwiarzy, a stały się świętem wszystkich rolników i formą podziękowania za ich ciężką, całoroczną pracę oraz jej efekty. Gospoda-

Landwirte werden durch den Primas Polens zelebriert. In immer mehr Orten finden Erntefeste statt und hauptsächlich präsentieren die Schulzenämter ihre Erntekränze auf den Feierlichkeiten der Gemeinden, Kreisen oder Woiwodsehaften. An die Traditionen der Kriegsjahre knüpft das Fest des Brotes in Bogdaniec an, welches 2011 schon zum 16. Mal stattfand.

Heute haben polnische Erntefeste schon eine lange Geschichte, sie haben sich aber in ihrem Charakter nicht geändert, knüpfen immer wieder an alte Vorbilder, Bräuehe und Traditionen an. Als Zugabe für den festlichen Teil der Feierlichkeiten werden Ausstellungen von örtlichen Landwirten und Betrieben mit Lebensmittelprodukten, Volksfeste, Lotterien sowie Konzerte mit Volksmusikgruppen und manchmal mit Stars der populären Musik mit einbezogen, was die Attraktivität des Begehens der Erntefeste und dem Feiern für die Gemeinde erweitert.

Zusammenfassend möchte ich eine kurze Erntefestparabel nennen, welche von Jarosław Skupnia auf der Internetseite der Gesellschaft der Landfrauen von Andrychów im Artikel „Erntefest der Gemeinde. Andrychów 2008. Wir bauen eine Einheit.“ zu lesen ist:

„Ein Bauer hatte zwei fleißige Söhne. Schon vor dem Tode sagte er ihnen, dass er auf seinem Feld einen wertvollen Schatz vergraben hat. Das Feld hat er zwischen den Söhnen aufgeteilt. Die Söhne begannen nach dem Tod des Vaters den Schatz zu suchen. Aber um das Durchzuführen, musste das ganze Feld umgegraben werden. Dem Jüngeren war es bald leid, dass er so viel Zeit für das Suchen verwendet hat und begann deshalb in die umgegrabene Erde zu säen und Pflanzen einzusetzen. Der Andere grub weiter und jedes Mal, wenn sie sich trafen und ansahen, hatte der eine ein bestelltes Land, auf welchem schon die ersten Getreideähren wuchsen. Aber der andere hatte nur ein leeres Feld, auf welchem Unkraut wuchs. Dann verstanden sie, was der Vater meinte.“⁴

„Pewien gospodarz miał dwóch zdolnych synów. Tuż przed śmiercią wyznał im, że na swoim polu zakopał drogocenny skarb. Pole to podzielił pomiędzy swoich synów. Synowie po śmierci ojca zaczęli szukać wspomnianego skarbu. Aby to zrobić – trzeba było przekopać całe pole. Młodszemu było żal, że poświęcił dużo pracy na szukanie i zaczął w rozkopanej ziemi sadzić i siać. Drugi kopał dalej, kiedy się spotkali i spojrzeli za siebie – jeden z nich miał sprawioną i zasianą ziemię, na której rosły już pierwsze kłosy zboża, drugi – tylko puste pole, na którym rosły chwasty. Zrozumieli wtedy, co ich ojciec miał na myśli.“⁴

Andrzej Wołyniec

Bogdaniec, 2009

Erntefest der Gemeinde und Kirchengemeinde in Cedyňa

Jedes Volk hat Besonderheiten bei seinen Spielen, Freizeitgestaltungen, kulturellen Veranstaltungen, Vorstellungen zu Ritualen und Bräuchen der Vergangenheit, zum Bewahren der heimatischen Traditionen, so wie auch das Feiern des Erntefestes.

Cedyňa ist eine von vielen Gemeinden, die das Fest des Brotes begehen, aber eine der wenigen Gemeinden die das Erntefest mit altpolnischen Traditionen durchführen. Das Erntefest beginnt mit dem Hineintragen der Erntekränze in die Kirche, flankiert von Standartenträgern. Die Kirche ist an diesem Tag mit Erntegaben geschmückt. Es darf an Sonnenblumen, Kräutern, Früchten und Gemüse nicht fehlen. Der Landrat bringt in die Kirche Gaben wie Brot, Honig, Wein, Früchte u.ä., welche für die Heilige Messe dargebracht werden. Ein Helfer hält ein langes Erntefestbrot, welches gesegnet werden muss und nach dem Kirchgang, während einer Zeremonie, dem Hausherrn übergeben wird.

Die Anzahl der Erntekränze wird von Jahr zu Jahr größer. Im Jahr 2011 waren es 18 Kränze. Die Tradition gibt vor, dass als Symbol des Erntefestes der Kranz als Krone oder Puppe gebunden sein sollte. Für die Gestaltung ist es heute aber nicht mehr zwingend. Die zum Erntefest gefertigten Kränze sind mühselig geflochtene Kunstwerke und zeigen meist kirchliche Elemente und heilige Figuren aus der Bibel. Es werden auch Erntekörbe mit Gemüse geschnitten oder Dinge dargestellt, die mit ihrem polnischen Dorf verknüpft sind.

Dożynki dekanalno gminne w Cedyňa

Jeder Nation, ma wewnętrzny obowiązek w swoich zabawach, rozrywkach i widowiskach kultywować i odtwarzać obrazy i obyczaje ze swojej przeszłości i zachowywać piękne ojczyste tradycje do których między innymi należą obrzędy dożynkowe.

Cedyňa jest jedną z wielu gmin, które organizują święto plonów, ale jedną z niewielu gdzie obrzęd dożynkowy jest prowadzony zgodnie ze staropolską tradycją.

Dożynki rozpoczynają się od uroczystego wprowadzenia wieńców do kościoła wraz z pocztami sztandarowymi, które to wprowadzają delegacje. Kościół również w tym dniu jest udekorowany płodami ziemi. Nie może zabraknąć pięknych słoneczników, ziół, owoców i warzyw. Do kościoła starostowie przynoszą dary, które w czasie Mszy Świętej składają w ofierze, czyli chleb, miód, wino, owoce itp. Asysta zaś trzyma drugi chleb dożynkowy, który musi być poświęcony i w czasie obrzędu ofiarowany gospodarzowi. Wieńców z każdym rokiem

przybywa, w tym roku było ich osiemnaście. Tradycja nakazuje aby symbol dożynek był wyplatany w kształcie korony lub snopka, nie zawsze jednak tak się dzieje. Wieńce przynoszone na dożynki, to wręcz arcydzieła, misternie wplecione, najczęściej przedstawiają elementy kościelne i świętych (postacie z biblii), oraz kosze warzyw lub inne rzeczy kojarzące się z polską wsią.

Po Mszy Świętej Dziękczynnej, która jest odprowadzana w podziękowaniu dla Pana Boga za plony zbóż i wszystkie dary ziemi, delegacje wychodzą z kościoła i ustawiają się kolejno. Na czele kapela ludowa

Nach dem Gottesdienst, welcher als Dank an Gott für die Getreideernte und alle Gaben der Erde abgehalten wird, gehen alle Anwesenden aus der Kirche und stellen sich für den Festumzug auf. Angeführt wird der Zug von einer Volksmusikkapelle. Dann folgen das Ältestenpaar des Erntefestes und seine jungen Helfer. Das sind die jährlich wechselnden Vertreter des Dorfes, die für das Erntefest verantwortlich sind. Vor ihnen stellen sich noch die Standartenführer auf, die den Zug bis zum Festplatz des Ortes begleiten. Hinter dem Ältestenpaar, geht in der ersten Reihe der Hausherr des Erntefestes oder der Bürgermeister und der Pfarrer in der Begleitung von Ehrengästen. Dann folgen die Dorfschulzen mit ihren Erntekränzen, beginnend mit dem für dieses Jahr ausgewählten Ältestenpaar. Es werden jedes Jahr zwei andere Dorfschulzen aus den Gemeinden ausgewählt. Nach den Erntekränzen folgen die Einwohner und Gäste. Der Festumzug setzt sich mit Musik und Gesang durch den Ort zur Freilichtbühne in Bewegung.

Wenn der Festumzug das örtliche Amphitheater erreicht, präsentieren sich alle Kranzträger mit einem kurzen Abriss zur Geschichte ihres Ortes. Jeder Kranz bleibt nach der Präsentation vor der Bühne aufgestellt.

Vor der Bühne stehen Stühle, auf welche sich der Hausherr des Erntefestes oder der Bürgermeister setzt. Hinter ihm sitzt das Ältestenpaar und hinter ihnen stehen die beiden jungen Helfer. Meistens sind es Schüler des Gymnasiums.

Das ist dann der Moment, in dem das altpolnische Erntefest-Ritual beginnt. Auf der Bühne spricht der Erzähler über das Ende der Getreideernte und das aus diesem Anlass beginnende Volksfest. Es werden der Hausherr, das Ältestenpaar, die Helfer und alle Gäste herzlich begrüßt. Auf ein Zeichen des Erzählers beginnt die Kapelle das Lied „Ertrag, wir bringen den Ernteertrag“ zu spielen, welches auch das Signal für die jungen Helfer ist, dem Hausherrn, dem Äl-

za für sie starostowie dożynek i ich młoda asysta. Przed nimi ustawiają się wszystkie poczty sztandarowe, które cały korowód dożynekowy prowadzą do amfiteatru miejskiego. Za starostami w pierwszym rzędzie idzie gospodarz dożynek, czyli burmistrz i ksiądz w towarzystwie honorowych gości. Następnie ustawiają się sołectwa z wieńcami, rozpoczynając od sołectw z których są wybrani starostowie dożynek. W każdym toku gospodarzami są kolejno następne, zawsze dwa sołectwa z gminy. Za korowodem wieńców ustawiają się mieszkańcy i goście. Korowód dożynekowy idzie z muzyką i śpiewem.

W momencie przyścia korowodu do amfiteatru wszystkie delegacje z wieńcami są prezentowane wraz z krótką historią miejscowości. Każdy wieńiec po prezentacji staje przed sceną.

Kiedy wszystkie wieńce już stoją na swoich miejscach, przed sceną siada na specjalnych tronach pierwszy gospodarz dożynek czyli burmistrz a tuż za nim siedzą starostowie, a jeszcze za nimi stoi młoda asysta starostów- najczęściej są to uczniowie Gimnazjum.

Jest to moment kiedy rozpoczyna się Staropolski Obrzęd Dożynekowy. Ze sceny narrator opowiada o zakończonych żniwach i rozpoczęciu radosnej zabawy z tej okazji. Na początku narrator wita gospodarza, starostów, asystę oraz wszystkich przybyłych gości. W tym momencie u komendę narratora kapela zaczyna grać „Płon niesiemy płon”, który jest sygnałem dla asysty starostów aby udekorowali gospodarza dożynek i starostę oraz siebie bukietami z kłosów i kwiatów do butonietki oraz wianuszkami wszystkie panie czyli starościny i jej asystę. W tym momencie narrator zaprasza starostów, którzy wchodzi na scenę z chlebem dożynekowym, poświęconym w kościele na Mszy Świętej. Kapela przez cały czas śpiewa. Narrator ustawia starostów w odpowiednim miejscu na scenie i prosi aby asysta przyprowadziła gospodarza dożynek. Majestatycznym krokiem wchodzi na scenę burmistrz w towarzystwie asysty, i staje

testenpaar und sich kleine Sträußchen aus Ähren und Blumen ins Knopfloch zu stecken und den Frauen kleine Kränze aufsetzen. Danach bittet der Erzähler das Ältestenpaar, mit dem während des Gottesdienstes gesegnetem Brot, auf die Bühne. Die Kapelle spielt die ganze Zeit weiter. Vom Erzähler wird das Ältestenpaar platziert und er bittet die Helfer, den Bürgermeister zu holen. Der Bürgermeister kommt mit majestätischen Schritten in Begleitung der beiden Helfer auf die Bühne. Er stellt ihnen gegenüber auf. In diesem Moment hört die Kapelle auf zu spielen und dem Hausherrn - Bürgermeister wird das Brot mit folgenden Worten überreicht:

„Unserem Hausherrn überbringen wir das Brot, welches aus der diesjährigen Ernte gebacken wurde, als Symbol landwirtschaftlicher Anstrengungen, schwerer Arbeit, Gabe des Himmels und Gottes Gnade. Wir bitten Dich, diesen Brotlaib gerecht zu teilen, so dass es keinem Einwohner unserer Gemeinde, keinem Gast, der sich hier aufhielt oder noch aufhält, an Brot fehle.“

Der Hausherr küsst das Brot, legt es an einen vorbereiteten Platz und beginnt seine Rede aus gegebenem Anlass.

Nach dem Auftritt des Bürgermeisters wird der Erntekranz des Ältestenpaares auf die Bühne getragen, welcher dem Hausherrn des Erntefestes als Geschenk gewidmet ist.

Nachdem der Kranz auf der Bühne platziert wurde, stehen auf der einen Seite der Hausherr, das Ältestenpaar, die Helfer und ihnen gegenüber eine Kapelle oder eine Gruppe, welche einen vorbereiteten Abgesang darbietet. Besungen werden der Stadtrat, Institutionen, Organisationen, Einwohner der Gemeinde, Pfarrer und viele andere, natürlich alles mit einem Augenzwinkern, so dass niemand beleidigt wird.

Ist der Abgesang, der einige lobt und andere tadelt, beendet, gibt der Erzähler kund, dass der dem Hausherrn geschenkte Erntekranz

naprzeciw starostów, asysra stoi za burmistrzem w tym momencie kapela milknie a starostowie przekazują chleb gospodarzowi – burmistrzowi i mówią

„Gospodarzu nasz – Przynosimy Ci chleb upieczony z tegorocznych zbiorów jako symbol trudu rolniczego, ciężkiej pracy, daru nieba i Bożej łaski. Prosimy Cię abyś dzielił ten bochen sprawiedliwie, tak aby chleba nie zabrakło żadnemu mieszkańcowi naszej gminy, ani gościom, którzy się tutaj pojawili i jeszcze pojawią”

Gospodarz bierze chleb, całuje go i odsrawia na wcześniej przygotowane miejsce i wygłasza swoje przemówienie okolicznościowe.

Po wystąpieniu burmistrza na scenę jest przyniesiony jeden wieniec, który ofiarowany jest w prezencie dla gospodarza dożynek, wieniec należy postawić na środku sceny.

Kiedy wieniec stoi na scenie po jego jednej stronie stoi gospodarz, starostowie i asysta po drugiej kapela lub zespół który przygotował przyśpiewki rozpoczynamy ośpiewanie władz miasta, instytucji, mieszkańców gminy, księży itp. – wszysrko oczywiście z przymrużeniem oka, ponieważ nikt nie może się obrazić.

Po zakończonych przyśpiewkach, które jednych chwala i innych gania narrator zapowiada, że wieniec, który jest podarowany dla gospodarza musi być obrańczony. Gospodarz wybiera jedną przodownicę i prosi ją do tańca, kapela gra oberka i w koło wieńca na scenie traw taniec. Jest to moment bardzo radosny, wszyscy klaszczą i śpiewają - cieszą się wraz z gospodarzem z udanych żniw. Ten taniec również musi być zarańczony po to aby w przyszłym roku plony były większe i pogoda dobra, a więc dużo zależy od gospodarza, przodownicy i ich energii.

Po tych piasach gospodarz bierze chleb dzieli go ze starostami i asystą, schodzą ze sceny aby podzielić się chlebem z pozostałymi uczestnikami dożynek, a więc ze wszysrkimi.

umtanzt werden muss. Der Hausherr wählt eine Vorarbeiterin aus und tritt zum Tanz. Die Kapelle spielt einen Oberek und es wird um den Krauz getanzt. Die Stimmung ist ausgelassen, denn alle klatschen und singen und freuen sich mit dem Hausherrn über die gelungene Ernte. Der Tanz muss getanzt werden, weil von dem Hausherrn, der Vorarbeiterin und deren Energie abhängt, dass im nächsten Jahr die Ähren noch größer werden und das Wetter schön wird. Nach diesem Tanz nimmt der Hausherr das Brot und teilt es mit dem Ältestenpaar und seinen Helfern, damit diese es mit allen anderen Beteiligten des Erntefestes und den Gästen teilen. Das Getreide und das aus ihm gebackene Brot sind das Ergebnis des Zusammenspiels des Schöpfers mit dem Menschen, aber auch riesiger Anstrengungen unserer Landwirte. Das Brot unter den Menschen zu teilen, ist eine wunderschöne polnische Tradition. Diese Geste ist der Ausdruck von Brüderlichkeit, Freundschaft und der Freude, sich gegenseitig zu helfen.

Damit endet das Erntefest-Ritual und es beginnt das kulturelle Programm mit Spielen und Wettkämpfen.

Traditionelle Bestandteile des Erntefestes sind:

- Der Wettbewerb um den schönsten Erntekranz,
- ein kulinarischer Wettstreit der beteiligten Gemeinden,
- der Wettbewerb um einen herrlichen Strauß (aus Gemüse, Blumen, sonstigen Materialien),
- der Wettbewerb um das „Dorfschulzenamt im XXI Jh.“ und
- Gesellschaftsspiele, die sehr unterhaltsam sind und Emotionen wecken

Zu jedem Wettbewerb wird eine Kommission gebildet, welche die Erntekränze und die Speisen, die von den Zirkeln der Landfrauen zubereitet wurden, bewertet. Die Anfertigung der Sträuße hat in jedem Jahr eine andere Thematik. Bei den Gesellschaftsspielen können nur Erwachsene teilnehmen, um ihre Geschicklichkeit zu zeigen. Der Preis ist ein 50 l Fass Bier.

Sind alle Spiele und Auftritte beendet, werden die Preise überreicht und es beginnt das Volksfest, das bis spät in die Nacht, meist aber bis zum frühen Morgen, dauern kann.

Zhoże i z niego upieczony chleb jest wynikiem współdziałania Stwórcy i człowieka. Jest to również ogromny trud Naszych Rolników. Piękna Polska tradycja nakazuje dzielić się chlebem. Ten gest jest wyrazem braterstwa, przyjaźni i chęci przyścia z pomocą drugiemu człowiekowi.

Na tym kończy się obrzęd i rozpoczynają występy artystyczne, zabawy i konkursy.

Tradycyjne konkursy dożynkowe to:

- konkurs na najładniejszy wieniec dożynkowy
- konkurs kulinarny

- konkurs na bukiet (z warzyw, z kwiatów, z byle czego itp.)
- w tym roku był również na „Sołectwo XXI wieku”
- potyczki sołectkie, które są bardzo wesołe i wzbudzają wiele emocji.

Do wszystkich konkursów wybiera się komisja, która oceniająca wieńce, porrawy kulinarne przygotowane najczęściej przez Koła Gospodyń Wiejskich. Bukiety, w każdym roku o innej tematyce. Potyczki sołectkie to konkursy w których mieszkańcy, tylko dorośli, pokazują co potrafią, a nagrodą jest beczka piwa (50 Litrów).

Na zakończenie występów wręczane są nagrody i rozpoczyna się zabawa ludowa która trwa do późnych godzin nocnych a nawet rannych.

Małgorzata Karwan

Impressum

Brandenburgisches
Freilichtmuseum
Altranft

16259 Altranft, Am Anger 27
www.freilichtmuseum-altranft.de

Redaktion und Herausgeber
Peter Natuschke
im Auftrag des Brandenburgischen Freilichtmuseum Altranft

Gestaltung und Bildredaktion
Opracowanie graficzne
Ilona Roscher / Friedersdorf Vorwerk

Fotos / Zdjęcia
Horst Wiese / Friedersdorf Vorwerk

Seite 12 u. 13 - Peter Natuschke
Seite 36, 28 rechts, 27 rechts, 17 unten, 10 und 11 unten - Ilona Roscher

Übersetzung / tłumaczenie
Agnieszka Sajduk / Reitwein
Anna Hähnel / Bad Freienwalde

Autoren
Peter Natuschke
Mirosław Pecuch
Andrzej Wolniac
Małgorzata Karwan

Cedynia, 2009

© Brandenburgisches
Freilichtmuseum Altranft, 2011

Das Projekt wird aus Mitteln des Europäischen Fonds für Regionale Entwicklung im Rahmen des Operativen Programms der grenzübergreifenden Zusammenarbeit Polen (Województwo Lubuskie)–Brandenburg 2007-2013, Small Project Fund und Netzwerkprojektfonds der Euroregion Pro Europa Viadrina, kofinanziert.
Grenzen überwinden durch gemeinsame Investition in die Zukunft.

Projekt współfinansowany jest ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013, Fundusz Małych Projektów i Projekty Sieciowe Euroregionu Pro Europa Viadrina.

Pokonywać granice poprzez wspólne inwestowanie w przyszłość.

